

Praktyczna retoryka prawnicza - warsztaty (2015/2016)

Dr Paulina Świącicka

Dr hab. Wojciech Cyrul

Szczegółowa treść zajęć :

1. Wprowadzenie – Po co prawnikom retoryka? Niebezpieczny dar łatwości wysłowienia, *ethos* retora, wiarygodność i osobowość mówcy, charyzma. Skuteczność operowania słowem i uważne słuchanie. Szacunek do słuchacza

I. *Inventio* – Sztuka inwencji

2. Style mowy i typy argumentacji. Analiza audytorium. Rodzaj sądowy (*genus iudiciale*)

3. Współczesne formy i figury retoryczne

4. Toposy prawnicze

5. Sztuka improwizacji – czyli o tajemnicy „nie-improwizacji” i pozoru przemówienia spontanicznego

II. *Dispositio* – Sztuka kompozycji

6. Estetyka mowy – konstrukcja wypowiedzi perswazyjnej

7. Argumentacja – *probatio, refutatio, peroratio*

8-9. Wypowiedź perswazyjna a negocjacje. Uzasadnienie wyroku. Wypowiedź w procesie cywilnym, w procesie karnym, a także wypowiedź w postępowaniu administracyjnym. Krytyka przemówienia.

III. *Elocutio* – Sztuka wysłowienia

10. Mówienie „literackie” i mówienie „prawidłowe” – środki ekspresji

11. Praktyczna stylistyka

12. Analiza mów retorycznych

IV. *Memoria* – Mnemonika

13. Sposoby pamięciowego opanowania wypowiedzi

V. *Actio* – Sztuka wygłoszenia

14. Kinezyjetyka. Emocja mówienia, sugestywność i ekspresja wypowiedzi, zachowania niewerbalne. Techniki kontroli wykonania mowy. Proksemika

15. Zakończenie: wygłoszenie mowy

Wykaz literatury podstawowej i uzupełniającej

Materiał podstawowy:

1. Materiał podany i ćwiczony podczas zajęć warsztatowych
2. Literatura (zalecane przez prowadzących fragmenty opracowań)

Literatura podstawowa (fragmenty wskazane przez prowadzących):

1. Jabłońska-Bonca J., *Prawnik a sztuka negocjacji i retoryki*, Warszawa 2003, wyd. I i nast.
2. Korolko M., *Retoryka i erystyka dla prawników*, Warszawa 2001, wyd. I. i dalsze

3. Korolko M., *Słownik retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1998
4. *Leksykon retoryki prawniczej. 100 podstawowych pojęć*, red. P. Rybiński, K. Zeidler, Warszawa 2010
5. Schopenhauer A., *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. B. i Ł. Konorscy, przedm. Wł. Kotarbiński, Warszawa (1986 i inne wyd.)
6. Stelmach J., *Kodeks argumentacyjny dla prawników*, Kraków 2003
7. Szymanek K., *Sztuka argumentacji. Słownik encyklopedyczny*, Warszawa 2001

Literatura uzupełniająca:

1. Barańczak S., *Słowa – perswazja – kultura masowa*, w: *Twórczość 7* (1975)
2. Bąk J., *Słownictwo i frazeologia w ćwiczeniach*, Łódź 1998
3. Bralczyk J., *O mówieniu publicznym*, w: *Komunikatorzy. Wpływ. Wrażenie. Wizerunek*, red. A. Drzycimski i in., Warszawa-Bydgoszcz 2000
4. Buttlerowa D., Krukowska H., Satkiewiczowa H., *Kultura języka polskiego*, Warszawa 1986
5. Curtius E.R., *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*, tłum. i oprac. A. Borowski, Kraków 1997
6. Cyrul W., *Topika i prawo. Krytyczna analiza topicznej wizji dyskursu prawnego*, w: *Państwo i Prawo* 2004, Zeszyt 6 (700)
7. Cyrul W., *Wpływ procesów komunikacyjnych na praktykę tworzenia i stosowania prawa*, Warszawa 2012 (wybrane rozdziały)
8. Jabłońska-Bonca J., *O prawie, prawdzie i przekonywaniu*, Koszalin 1999
9. Jaroszyński Cz., *Podstawy retoryki klasycznej*, Warszawa 1998
10. Knapp M.L., Hall J.A., *Komunikacja niewerbalna w interakcjach międzyludzkich*, Wrocław 2000
11. Kotlarczyk M., *Sztuka żywego słowa. Dykcja. Ekspresja. Magia*, Lublin 2010
12. Krzemiński Z., *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008, wyd. 3
13. Lachowiecki L., *Sztuka umiejętnego wypowiedzania się: zasady retoryki klasycznej*, Warszawa 1998
14. Lausberg H., *Retoryka literacka. Podstawy wiedzy o literaturze*, przekł., oprac., wstęp A. Gorzkowski, Bydgoszcz 2002
15. Lemmermann H., *Komunikacja werbalna. Szkoła dyskusyjna, Techniki argumentacji. Dyskusje, Dialogi*, Wrocław 1994
16. Łyczywek R., Missuna O., *Sztuka wymowy sądowej*, Warszawa 1977
17. Łyczywek R., *Z zagadnień erystyki sądowej*, w: *Nowe Prawo* 9 (1956)
18. Marciszewski W., *Logika z retorycznego punktu widzenia*, Warszawa 1991
19. Mizińska J., *Sztuka prowadzenia dialogu. Aksjologiczne przesłanki dialogu*, Lublin 1993
20. Montana Czarnańska M., *Współczesny sofista, czyli nowe chwytły erystyczne*, Warszawa 1995
21. Morawski L., *Argumentacje, racjonalność prawa i postępowanie dowodowe*, Toruń 1988
22. Nęcki Z., *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996
23. Nowakowski J., *Sztuka prowadzenia sporów – erystyka*, w: *Palestra* 5 (1979)

24. Perelman Ch., *Imperium retoryki. Retoryka i argumentacja*, tłum. M. Chomicz, Warszawa 2004
25. Perelman Ch., *Logika prawnicza. Nowa retoryka*, tłum. T. Pajor, wpraw. J. Wróblewski, Warszawa 1984
26. Pszczołowski T., *Umiejętność przekonywania i dyskusji*, Gdańsk 1998
27. *Retoryka*, red. M. Skwara, Gdańsk 2008
28. Rusinek M., Załazińska A., *Retoryka podręczna, czyli jak wnikliwie słuchać i przekonująco mówić*, Kraków 2005
29. Rusinek M., Załazińska A., *Retoryka dnia codziennego. Poradnik nie tylko językowy*, Warszawa 2010
30. Stefaniak A., *Erystyka i retoryka (poradnik zawodowy dla studiujących prawo)*, Lublin 1974
31. Szymanek K., K.A. Wieczorek, A.S. Wójcik, *Sztuka argumentacji. Ćwiczenia w badaniu argumentów*, Warszawa 2005
32. Wierzbiccy A. i P., *Praktyczna stylistyka*, Warszawa 1968
33. Wiszniewski A., *Jak przekonująco mówić i przemawiać*, Warszawa 1994
34. *Wymowa prawnicza*, red. P. Grabarczyk, K. Zimowska, Warszawa 2001
35. Yates F.A., *Sztuka pamięci*, tłum. W. Radwański, Warszawa 1977
36. *Z zagadnień komunikowania interpersonalnego*, red. Z. Nęcki, Kraków 1989
37. Zieliński M., *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979
38. Ziomek J., *Retoryka opisowa*, Wrocław 1990

Źródła (fragmenty):

1. Arystoteles, *Retoryka. Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988
2. Arystoteles, *Topiki. O dowodach sofistycznych*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1978
3. Ciceron, *O mówcy. Mówca*, tłum. E. Rykaczewski, Poznań 1973
4. Demostenes, *Wybór mów*, tłum. I oprac. R. Turasiewicz, Wrocław 1991, wyd. II
5. Gayot de Pitaval, *Causes célèbres et intéressantes avec les jugements qui les on dci des*, Haga 1746, t. 1-3
6. Krajewski H., *Obrona za Stanisławem Hiszpańskim w sprawie o zabójstwo*, Warszawa 1882
7. Kwintylijan, *Kształcenie mówcy*, fragm., tłum. M. Brożek, Wrocław 1951
8. Łyczywek R., *Słynne mowy sądowe. Antologia*, Szczecin 1998
9. M.T. Ciceron, *Mowy wybrane*, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 1960, 1998
10. *Mowy sądowe*, opr. S. Gaelernter, Warszawa 1936, t. 1-3
11. *Pisma wybrane Pawła Włodkowica*, oprac. L. Ehrlich, Warszawa 1968, t. 1
12. Platon, *Obrona Sokratesa*, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1958
13. *Proces Artura Greisera przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*, Warszawa 1946
14. *Rzymska krytyka i teoria literatury. Wybór*, oprac. S. Stabryła, Wrocław 1983
15. Skarga P., *Kazania sejmowe i Wzywianie do pokuty obywatelów Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, oprac. M. Korolko, Warszawa 1999
16. *Słowa oskarżenia i obrony, Mowy w procesie o zabójstwo ks. J. Popiełuszki*, Warszawa 1985
17. *Sprawa Gabriela Czechowicza przed Trybunałem Stanu*, oprac. Z. Landau, B. Skrzyszewska, Warszawa 1961

18. *Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu – (Kodeks Etyki Adwokackiej) – uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej Nr 6/V/93 z 26.09.1993; uchwała Nr 2/XVIII/98 zm. Uchwałą NRA z dnia 19.11.2005, tekst jednolity: Palestra 11-12 (2005), s. 86-99*

1.2.Literatura obcojęzyczna

1. Brooks C., Warren R.P., *Modern Rhetoric*, New York 1970
2. Corbett E.J.P., *Classical Rhetoric for the Modern Student*, New York 1971
3. Ekman P., *Telling lies*, New-York – Norton 1985
4. Hample D., *Reading in Argumentation*, New York 1992
5. Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L., *La nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation*, Paris 1958
6. Richard J.A., *The Philosophy of Rhetoric*, Oxford 1936
7. *The Present State of Scholarship in Historical and Contemporary Rhetoric*, ed. W.B. Horner, Columbia-London 1983
8. Viehweg T., *Topik und Jurisprudenz. Ein Beitrag zur rechtswissenschaftlichen Grundlagenforschung*, München 1954 = *Topics and law: a contribution to basic research in law*, Frankfurt a.Main 1993

Lektury dodatkowe do interpretacji fragmentów źródłowych:

1. Burakowski T., *Szkice z dziejów adwokatury*, Warszawa 1983
2. Cyprian T., Sawicki J., *Siedem wyroków Najwyższego Trybunału Narodowego*, Poznań 1962
3. Dajewski W., *Śladami wielkich mówców. Z teorii i praktyki wygłaszania przemówień*, Karków 1970
4. Gombiński S., *Victor Hugo a kara śmierci*, w: *Palestra* 7-8 (1938)
5. Halicz E. red., *Przebieg śledztwa i procesu R. Traugutta*, Warszawa 1960
6. Janczewski S., *Godność zawodu adwokackiego*, Warszawa 1960
7. Jarosz M., *Wędrowki po ścieżkach wspomnień*, Warszawa 1963
8. Kalinowski S., *Stanowisko obrońcy w polskim procesie karnym*, w: *Palestra* 8 (1962)
9. Kędzierski T., *Adwokaci-sędziowie Sądu Polowego Obrony Warszawy i współpracownicy jej prezydenta S. Starzyńskiego*, w: *Palestra* 5 (1979)
10. Kiszka A., Krzemiński Z., Łyczywek R., *Historia adwokatury polskiej*, Warszawa 1995
11. Konczur J., *Z historii wymowy sądowej w Polsce (1918-1939)*, w: *Palestra* 2 (1971)
12. Krzemiński Z., *Adwokat w procesie cywilnym z wyboru i z urzędu*, Kraków 1999
13. Krzemiński Z., *Adwokat w procesie cywilnym*, Kraków 1999
14. Krzemiński Z., *Adwokatura polska w okresie okupacji hitlerowskiej*, w: *Palestra* 2 (1975)
15. Krzemiński Z., *Czternastu sprawiedliwych*, w: *Gazeta Prawna* 18 (1978)
16. Krzemiński Z., *Historia warszawskiej adwokatury*, Warszawa 2005
17. Krzemiński Z., Łyczywek R., *Adwokatura warszawska*, Warszawa 1982, t. 1-2
18. Krzemiński Z., *Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971
19. Krzemiński Z., *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 1998
20. Krzemiński Z., *Słynni warszawscy adwokaci*, Kraków 2000

21. Łyczywek R., *Być w pełni obrońcą*, w: *Palestra* 7-8 (1993)
22. Łyczywek R., *Czy, kogo i jak należy uczyć wymowy*, w: *Palestra* 8-9 (1991)
23. Łyczywek R., *Szkice z dziejów adwokatury*, Warszawa 1993
24. Payen F., *O powołaniu adwokatury i sztuce obrończej*, tłum. J. Ruffa, Kraków 1938
25. Pielniński H., *Być adwokatem con amore – w poszukiwaniu kanonu ...*, w: *Palestra* 11 (1993)
26. Pol. K., *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000
27. Ponikowski C., *Sylwetki obrończe. Ze wspomnień o adwokaturze*, Warszawa 1933
28. *Proces Romualda Traugutta i członków Rządu Narodowego*, Warszawa 1960, t. 1-2
29. Rudnicki K., *Wspomnienia prokuratora*, Warszawa 1956
30. Ruff J., *Dyscyplina adwokatury*, Warszawa 1939
31. Sawicki J., *Sędziowie są omylni*, Warszawa 1963
32. Sawicki J., *Alchemia prawa*, Warszawa 1965
33. *Siedem procesów przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*, Warszawa 1962
34. *Słownik biograficzny adwokatów polskich*, Warszawa 1980, t. 1-2
35. Stefaniak A., *Retoryka prawnicza w procesie cywilnym*, Lublin 1985
36. Stypułkowski Z., *Zaproszenie do Moskwy*, Warszawa 1977/ 1991
37. Suligowski A., *Archiwum adwokatury polskiej*, Warszawa 1928
38. Suligowski A., *Pisma Adolfa Suligowskiego*, Warszawa 1916, t.1-3